

Geliş Tarihi (Recieved): 29-03-2025
Kabul Tarihi (Accepted): 3-06-2025

Araştırma Makalesi/Research Article

Âşık İhsan Ozanoğlu'nun Derlediği Masalların Motifleri Üzerine Bir İnceleme*

Ezgi Berk**

Gülten Küçükbasmacı***

Berk, E. - Küçükbasmacı, G., *Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research*. 2025-II/ Sayı/No. 371, ss. 382-404. e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa.77 <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Öz

Masallar, ait oldukları toplumun maddi ve manevi kültürel değerlerini ve toplumsal bakış açısını yansıtan ortak halk anlatılarıdır. Anlatının temel yapı taşı olarak kabul edilen motiflerin birleşimiyle oluşan masallar, yüzyıllar boyunca farklı kültürlerde ve coğrafyalarda yayılarak varlığını sürdürmüştür. Masal motifleri, farklı toplumlarda benzer biçimlerde tekrar eden ve anlatının anlamını derinleştiren unsurlardır. Halkbilimciler, motifleri sistematik bir şekilde inceleyerek hem yapısını hem de işlevini çözümlemeye çalışmıştır. Stith Thompson'un halk anlatılarındaki motifleri belirli bir sistem çerçevesinde tasnif ederek hazırladığı *Motif-Index of Folk-Literature* adlı çalışması halk edebiyatı

* Bu makale Gülten Küçükbasmacı danışmanlığında Ezgi Berk tarafından hazırlanan aşağıda künyesi verilen yüksek lisans tezinden türetilmiştir: Ezgi Berk (2024), *İhsan Ozanoğlu'nun Derlediği Masallar Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü. This article is derived from the master's thesis prepared by Ezgi Berk under the supervision of Gülten Küçükbasmacı, the details of which are given below: Ezgi Berk (2024), *An Analysis of the Fairy Tales Compiled by İhsan Ozanoğlu*, Master's Thesis, Kastamonu University: Institute of Social Sciences.

**Uzman. ezgikok95@gmail.com, ORCID 0000-0003-4339-2166

***Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kastamonu/ Kastamonu University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, TÜRKİYE. gkucukbasmaci@kastamonu.edu.tr. ORCID 0000-0002-1715-7843

motif incelemelerine önemli bir yenilik getirmiştir. 23 ana başlık altında alfabetik sırayla düzenlenen *İndeks*, dünya çapındaki masal motiflerinin benzerliklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Ancak Thompson'un *Motif İndeks*'inde Türk masallarının motiflerine yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu eksikliği gidermek amacıyla Erkan Karagöz *Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması (Aktarma-Motif Tespiti (Motif-Index of Folk Literature'ye Göre)- Motif Dizini)* adlı doktora tezinde, Türk masallarında tespit edilen yeni motiflerin *Motif İndeks*'e sistematik bir şekilde yerleştirilmesini sağlayacak bir yöntem geliştirmiştir. Bu makalede Âşık İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu ve çevresinde derleme yoluyla kayıt altına aldığı masalların motifleri *Motif İndeks*'e göre incelenerek *İndeks*'te yer almayan motifler için Karagöz'ün geliştirdiği atıf sistemi kullanılmıştır. Neticede *Motif İndeks*'te geçen 457 motif, geçmeyen 57 motif tespit edilmiştir. Türk masallarının *Motif İndeks*'te yer alan ortak motiflere sahip olması, masalların evrensel tarafını gösterirken yer almayan motifler ise masalların Türk kültürüne has taraflarını göstermektedir. Yereldeki masal derlemelerinde tespit edilen motifler aynı zamanda Türk Dünyası masalları ile ortaklık ve farklılıkları karşılaştırmada veri oluşturacaktır.

Anahtar sözcükler: masal, motif, Motif İndeks, İhsan Ozanoğlu, Kastamonu

A Study on the Motifs in the Fairy Tales Collected by Âşık İhsan Ozanoğlu

Abstract

Fairy tales are common folk narratives that reflect the material and spiritual cultural values and social perspective of the society to which they belong. Fairy tales, which are formed by the combination of motifs that are considered the basic building blocks of the narrative, have continued to exist by spreading in different cultures and geographies for centuries. Fairy tale motifs are elements that recur in similar forms in different societies and deepen the meaning of the narrative. Folklorists have tried to analyze both the structure and function of motifs by systematically examining them. Stith Thompson's work titled *Motif-Index of Folk-Literature*, which classified the motifs in folk narratives within a certain system, brought an important innovation to the study of folk literature motifs. The Index, arranged in alphabetical order under 23 main headings, aims to reveal the similarities of fairy tale motifs around the world. However, it has been determined that Thompson's Motif Index does not include enough Turkish fairy tale motifs. In order to eliminate this deficiency, Erkan Karagöz developed a method in his phd thesis titled *Comparative Motif Study on Tatar-Bashkir Magic Tales (Transfer-Motif Detection (According to Motif-Index of Folk Literature) - Motif Index)* that will systematically place new motifs detected in Turkish tales into the Motif Index. In this article, the motifs of the tales recorded by Âşık İhsan Ozanoğlu in Kastamonu and its surroundings were examined according to the Motif Index, and the citation system developed by Karagöz was used for the motifs not included in the Index. As a result, 457 motifs that are included in the Motif Index and 57 motifs that are not included were identified. While the common motifs of Turkish tales included in the Motif Index show the universal side of the tales, the motifs not included show the aspects of the tales that are specific to Turkish culture. The motifs identified in local fairy tale compilations will also provide data to compare common and different aspects with fairy tales from the Turkish World.

Keywords: tale, motif, Motif Index, İhsan Ozanoğlu, Kastamonu

Giriş

İhsan Ozanoğlu, 1907-1981 yılları arasında Kastamonu’da yaşamış çok yönlü bir kişiliktir.¹ Öğretmenlik, kütüphane müdürlüğü, gazetecilik gibi çeşitli yönleri bulunan ve Kastamonu âşıklık geleneğinin 20. yüzyıldaki önemli bir temsilcisi olarak öne çıkan Ozanoğlu’nun en önemli taraflarından biri derlemeci kimliğidir. Ozanoğlu’nun derleme faaliyetlerinin başlamasında halkevlerinin yaklaşımının harekete geçirici olduğu söylenebilir.² Ozanoğlu, Kastamonu Halkevinde 1937’den itibaren faaliyetler gerçekleştirmiş (Küçükbasmacı, 2024, s. 12-13), 1940’ta yapılan seçimle Kastamonu Halkevi Temsil Şubesi üyesi (Türkmen, 2013, s. 116-117), 1944’te Güzel Sanatlar Şubesi Başkanı (Yılmaz, 2009, s. 201), 1946’da Tarih ve Müze Şubesi Başkanı (Türkmen, 2013, s. 116-117) seçilmiştir. Ozanoğlu’nun derlemeleri halk bilimi disiplininin her şubesini kapsayacak kadar geniştir.³ Derlemelerini tasnif ederken *Kastamonu Kültür ve Folkloru, Halk Edebiyatı, Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı, Kastamonu Müzesi Arşivi, Folklorik Bakımdan Açıklamalar* gibi bazı ana başlıklar kullanan⁴ Ozanoğlu derlemelerinin çok azını yayımlayabilmiştir. Bir kısmını daktilo etmiş olmakla birlikte büyük bir kısmı el yazısı etütler halindedir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu da Kastamonu 100. Yıl İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır (Değer, 2020).

Ozanoğlu’nun *Kastamonu Halkiyat ve Harsiyatı* ana başlığı altında bir araya getirdiği derlemelerinden biri *Dil-Edebiyat: Hikayeler-Masallar-Fıkralar-Konuşmalar I-II-III-IV* başlıklı, daktilo edilmiş 4 ciltlik ve 752 sayfalık eseridir.⁵ Söz konusu eserdeki derlemelerin hangi tarihte yapıldığı belirtilmemiştir. Eserin ön sözündeki “12.9.1947” kaydı derlemelerin bu tarihten önce yapıldığını düşündürmektedir. Ancak derlemecinin Livapaşa Konağı Etnografya Müzesinde görülen 29 numarayla kayıtlı *Kastamonu Müzesi Arşivi: Edebî Vesikalar (No: 2451-2500)*⁶ adlı etüdü aynı çalışmanın elle yazılmış metinleridir ve buradaki tarih 1965’tir. Derleme yerlerinden biri olarak da Kastamonu Kız İlköğretmen Okulu⁷ gösterilmiştir. Bu veriler ışığında bu etütteki derlemelerin en geç 1965’te yapıldığı kabul edilebilir. Eserde Kastamonu ve çevresinden derlenen 106 masal, 287 fıkra, 17 hikâye, 9 konuşma yer almaktadır. Bu makalede İhsan

Ozanoğlu'nun söz konusu etütte yer verdiği masalların motifleri üzerine bir inceleme yapılmıştır.

1. İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masalların motifleri

Motif kavramı, başta halkbilimi ve edebiyat olmak üzere sanatın pek çok alanında temel birim olarak kabul edilir. Bir anlatının en küçük yapı taşı oluşturur motif; tekrar eden olaylar, kişiler, nesneler, semboller vb. şeklinde görülebilir. Motifler, farklı kültürlerde benzer özelliklerle görülerek insanlığın ortak mirasını ve evrensel temalarını temsil eder. Nesilden nesile aktarılan bu anlatı birimleri halkbilimi çalışmalarında, anlatıların yapısını ve kültürel değerleri incelemekte önemli bir araç olarak kullanılır. Sözlü anlatı türlerinde motifin yapısı ve işlevi üzerinde uzun zamandan beri durulmaktadır. Stith Thompson da *The Folktale* adlı eserinde masalı tanımlarken “Masal, motif veya epizot silsileleri içeren belirli bir uzunluktaki anlatılardır.” (1946, s. 8) cümlesiyle motifin masaldaki belirleyiciliği üzerinde durmuştur. A. N. Vesselovski'nin *Poetika*'sının ikinci cildinde ifade ettiğine göre masalın konusunu motifler bütünü oluşturur. Bu nedenle bir masalın önce motifleri belirlenmelidir (Propp, 1987, s. 30-31). Araştırmacıların motifin sözlü anlatıların önemli bir ögesi olduğu konusunda hemfikir oldukları söylenebilir.

Stith Thompson, halk edebiyatı motiflerinin sistematik bir şekilde tasnif edilmesi için 1932-1936 yılları arasında tamamlayıp 1955'te güncelleyerek genişlettiği altı ciltlik *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements In Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends* (Halk Edebiyatının Motif Dizini: Masallar, Türküler, Mitler, Hayvan Masalları, Ortaçağ Aşk Hikayeleri, Kıssalar, Kısa ve Komik Ortaçağ Masalları, Fıkralar ve Yöresel Efsanelerdeki Anlatı Ögelerinin Sınıflandırılması) adlı eserini hazırlamıştır. Thompson'a göre “motif, bir masaldaki gelenekte kalma gücüne sahip en küçük unsurdur” (1946, s. 415). Max Lüthi (1971), Umay Günay (1975) ve Saim Sakaoğlu (1980) gibi halkbilimciler de bu tanıma benimsemiş ve motifin masalın devamlılığındaki rolüne dikkat çekmişlerdir. Motifin gelenekte devam edebilme gücüne sahip olabilmesi için alışılmadık ve çarpıcı bazı niteliklere sahip olması gerektiğini belirten Thompson motifleri; “Tanrılar, alışılmadık hayvanlar, cadılar, devler, periler gibi olağanüstü yaratıklar veya en sevilen küçük çocuk, zalim üvey anne gibi geleneksel insan karakterlerinden oluşan masal kahramanları”, “olayların arka planındaki büyü

nesneler, sıra dışı gelenekler, garip inanışlar gibi unsurlar” ve “büyük çoğunluğu oluşturan tek olaylar” olmak üzere üç temel grupta değerlendirmiştir (1946, s. 415–416). Bu sistematik yaklaşım, yalnızca tekil motifleri değil, bunların anlatı içindeki dizilim ve işlevlerini de inceleme imkânı sunmuştur. 2004’te Aarne ve Thomson’un masal tipleri kataloğunu geliştiren Uther, motifin bu üç unsurun bir kombinasyonu olabileceğini söylemiş, bir anlatı birimi olarak motifin hangi diğer motiflerle birleştirilebileceğini belirleyen bir dinamiğe tabi olduğunu ve bu nedenle de motiflerin anlatıların temel yapı taşlarını oluşturduğunu belirtmiştir (Uther, 2011a, s. 10).

Literatürde *MIFL* kısaltmasıyla, halkbilimciler arasında ise kısaca *Motif İndeks* olarak bilinen bu indeksin amacı “dünyanın her yerindeki masal ögelerindeki özdeşliği veya benzerliğini göstererek kolaylıkla incelenebilmesini sağlamaktır” (Thompson, 1946, s. 416). Thompson, motifleri tematik bir yaklaşımla 23 ana başlık altında alfabetik olarak sıralamış; bu başlıkları alt kategorilere ayırarak sistematik bir numaralandırma yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntem, araştırmacıların anlatılardaki motifleri dizinde kolaylıkla bulmasını sağlamıştır. Alan Dundes’in vurguladığı gibi, bu indeks halkbilimciler için en değerli kaynaklardan biridir (1999, s. 130). Motiflerin alfabetik ve sayısal kodlamayla düzenlenmesi hem pratiklik sağlamış hem de karşılaştırmalı çalışmalara olanak tanıyarak halk anlatılarının motif düzeyinde incelenmesinde önemli bir yenilik getirmiştir.

Thompson *Motif İndeks*’in 1955’te gözden geçirilmiş baskısına yazdığı ön sözde “tüm dünyadaki geleneksel anlatının mümkün olduğunca temsil edebilir hâle getirildi”ğini (1966, s. 7) söyler. Bununla birlikte Erkan Karagöz’e göre Thompson, motif atlasını dünyanın belirli bölgelerinden derlenen anlatılardaki motiflerden oluşturduğundan eser tam anlamıyla tamamlanamamıştır. Ayrıca derlenen bir anlatının yeni varyantlarında farklı motiflerin ortaya çıkması da muhtemeldir. Türklerin yaşadığı coğrafi bölgelerden de yok denecek kadar az veri vardır. Türk anlatılarındaki motiflere *Motif İndeks*’te bazen yer verilmiş bazen de verilmemiştir. Bu durumu “dev motifi” üzerinden örneklendiren Karagöz, İdil-Ural coğrafyasında yaşayan Tatarların ve Başkurtların sihirli masallarında *Motif İndeks*’te geçmeyen 539 motif tespit etmiştir (2019, s. 79-80). Tuğba Bayrakdarlar da Türkmen masalları üzerine aile ile ilgili yaptığı motif incelemesinde indekste bulunmayan 522 motif belirlemiştir (2020, s. 713).

Thompson'un uyguladığı sınıflandırma yöntemi sayesinde *Motif İndeks*'te bulunmayan yeni bir motif tespit edildiğinde ilgili temanın sonuna eklemek mümkündür. *Motif İndeks*'e göre motif incelemesi yapan Türk halkbilimciler dizinde bulunmayan masalları tespit ettiklerinde motifin başına (T) harfi ekleyerek o motifin dizinde olmadığını ve Türk masallarına ait bir motif olduğunu göstermeye çalışmışlardır. Ancak yapılan çalışmalarda ilgili motifin ilk defa kim tarafından bulunduğunu ve hangi çalışmada tespit edildiğini saptamak zor olduğundan Karagöz, *Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması (Aktarma-Motif Tespiti (Motif-Index of Folk Literature'ye Göre)- Motif Dizini)* (2016) adlı doktora tezinde kısaltma yoluyla araştırmacı ad ve soyadının kodlandığı bir atıf sistemi geliştirmiştir. Bu sisteme göre masal metinlerinde tespit edilen motifler, bulundukları satırın üzerinde kodlanarak belirtilmiş; yeni bulunan motifler, indeks numarası devam ettirirken nokta yerine kısa çizgi (-) kullanılarak kaydedilmiştir. Motiflerin orijinal adı ve Türkçe çevirisi, ilgili kod ile sunulmuştur (Karagöz, 2021, s. 134-140).

Karagöz'ün kullandığı atıf sistemine şöyle bir örnek verilebilir: B211.3-11. Speaking egale/Konuşan kartal (MEK) BOM: 9 (Karagöz, 2021, s. 670). Bu yöntem, özellikle Türk masalları gibi indekste yer almayan unsurların literatüre dahil edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Karagöz'ün geliştirdiği metodu kullanan Tuğba Bayrakdarlar da 2020 yılında *Türkmen Masallarında Aile Motifleri Üzerine Bir İnceleme* adında bir doktora tezi hazırlamıştır. Bayraktarlar da çalışmasında *Motif İndeks*'te geçmeyen motifleri (MTB) "Motif Tuğba Bayrakdarlar" koduyla göstermiştir (2020, s. 55).

Bu makalede de Âşık İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu ve çevresinden derleme yoluyla kayıt altına aldığı masalların motifleri incelenmiştir. *Motif İndeks*'te geçmeyen motifler Karagöz'ün geliştirdiği yöntem doğrultusunda "Motifin Kod numarası + Motifin İngilizce Orijinali + Motifin Türkçe çevirisi" ve motifi tespit eden kişinin isminin kısaltılması "MEB" (Ezgi Berk) şeklinde gösterilmiştir. Karagöz ve Bayrakdarlar'ın çalışmasında yer verilen *Motif İndeks*'te olmayan motifler incelediğimiz masalarda tespit edilmiş ise ilk gösterene dikkat çekmek için (MEK/MEB) veya (MTB/MEB) olarak belirtilmiştir.

Motif İndeks'in Türkçeye tam bir çevirisi yapılmamıştır. Türkiye'de indeksten faydalanan araştırmacılar sadece tespit ettikleri motiflerin çevirisini çalışmalarına dâhil etmişlerdir. Karagöz'ün doktora tezinde üst ve birinci derece alt başlıklarıyla çevrilen listeye tezin kitaplaştırıldığı çalışmada "Bir Başvuru Eseri Olarak 'Motif-Index of Folk-Literature'ın Belirgin Özellikleriyle Tematik Düzeni" (Karagöz, 2021, s. 38-122) başlığıyla yer verilmiştir. Böylece *Motif İndeks*'in ana hatlarıyla Türkçe çevirisine ulaşmak mümkün hâle gelmiştir. Bu çalışmada da motif çalışmalarında ortaklığı sağlayabilmek için ana başlıklarda bu listeden yararlanılmıştır. Alt başlıklardaki motiflerin çevirisinde söz konusu listeden faydalanılmakla birlikte tarafımızca çevrilen alt başlıklar da olmuştur.⁸

Türkiye'de başta masal olmak üzere efsane, destan, halk hikâyesi gibi anlatı türlerinde Thompson'un metoduna göre motif tespitleri yapılmıştır. Karagöz buradan yola çıkılarak millî bir motif atlasının oluşturulabileceğini, bu atlasın Türk boylarının ve geniş çerçevede de dünya halk anlatılarının karşılaştırmalı çalışmalarına imkân sağlayacağını, ayrıca farklı alanlardaki sanatçılara eser ve ürün oluşturmada fikir ve ilham vereceğini söyleyerek motif tespitinin önemine değinmiştir (2021, s. 140-141). Bu bağlamda bu makalede; yöresel derlemelerle tespit edilen masallardaki *Motif İndeks*'te olmayan motiflerin varlığına dikkat çekmek; masalların evrensel olmakla birlikte millî taraflarının motifler aracılığıyla belirginlik kazandığı ifade edilmek istenmiştir.

Bu çalışmada incelenen masallar, Ozanoğlu'nun *Dil-Edebiyat: Hikâyeler-Masallar-Fıkralar-Konuşmalar I-II-III-IV* etüdündeki sıra bozulmadan takip edilmiştir. İncelenen 106 masalın adı, yer aldığı cilt, sayfaları ve biliniyorsa kaynak kişi bilgileri aşağıdaki gibidir:⁹

1. Hırsuz Tahsin, C.I., s. 4-13. Rifat Alkan, Araç- Çay Mahallesi
2. Zann Uşakları, C.I., s. 14-16.
3. Keloğlan'ın Gurnazlığı, C.I., s. 17-20. Fazlı Bayraktar, Araç.
4. Ufak Bi Gezintü, C.I., s. 21-24. Fazlı Bayraktar, Araç.
5. Köse Madaz, C.I. s. 25-27.
6. Köylü Gızı, C.I., s. 32-34. Fazlı Bayraktar, Araç.
7. Nasihat, C.I., s.38-39, Fazlı Bayraktar, Araç.
8. Memet A İstanbul, C.I., s. 40-43. Fazlı Bayraktar, Araç.

9. Keloğlan, C.I., s. 46-47. Fazıl Bayraktar, Araç.
10. Fadim Garının Hırsı, C.I., s. 96. Doğan Doğrueri, Taşköprü- Tabakhane Mah.
11. Galbur, C.I., s. 100-101.
12. İyilin Sonu, C.I., s. 103-109.
13. Sihribaz, C.I., s.110-114 (Bu masalın bir bölümü 125. sayfada yer almaktadır.) Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.
14. Tilki ile Köpek, C.I., s. 115-119.
15. Terazî Hakkı, C.I., s. 120-122.
16. Horozunan Tilki, C.I., s. 124-127. Osman Tunçel, Taşköprü-Aksaray.
17. Kötülüğün Sonu, C.I., s. 128-131. Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.
18. Keloğlan'ın Başına Gelenler, C.I., s. 132-142. Rifat Alkan, Araç-Çay Mah.
19. Memet Ayınan Anşa Gadun, C.II., s. 144-146. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
20. Kelolan'ın Başından Geçenle, C.II., s. 150-152. Ali Fakih, Daday-Bezirgan Köyü.
21. Zümrüt Anga, C.II., s. 216-228.
22. Baltabıyık, C.II., s. 229-238.
23. Barmak Çocuk, C.II., s. 239-244. Kemal Demirhan, Daday-Sorkun.
24. Dev Gızı, C.II., s. 245-248. Ahmet Demirci, Daday.
25. Kelolanın Başına Gelenle, C.II., s. 249-254.
26. Üç Köse, C.II., s. 268-272. Halil Bakan, Daday-Uzbannar.
27. Bi Hirsuzla Bi Yankesici, C.II., s. 273-277. Ali Fakih, Daday-Bezirgan Köyü.
28. Sihirli Parmak, C.II., s. 319-321.
29. Söz Dutmanun Garşulu, C.II., s. 322-324.
30. Gırkına Buden Gırak, C.II., s. 327-335. Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.
31. Üç Yolcu, C.II., s. 336-338. İbrahim İleri.
32. Kelolan'ın Dev Garısı, C.II., s. 339-342. İsmail Durak, Devrekâni-Çayırıcık.
33. Soydan soya, C.II., s. 343-344.
34. Anlaşamamazlık, C.II., s. 345-350. İbrahim İleri, Devrekâni-İncesu.
35. Ferman, C.II., s. 351. Sarhoş İsmail, Devrekâni-Çayırıcık.
36. Vaktinde Gelen Bela Sabrın Sonu, C.III., s. 372-375. Kamil Odabaşı, Küre-Odabaşı Köyü.
37. Gahrıman Memet A, C.III., s. 376-381. Kamil Odabaşı, Küre-Odabaşı Köyü.
38. Sini, C.III., s. 382-383. Ahmet Bozkurt, Küre.
39. Üç Hovarta Bi Dolapta, C.III., s. 387-389. Orhan Dağlı, Küre-Merkez.
40. Gurdunan Köpek, C.III., s. 394.
41. Suyu Bulanduma, C.III., s. 395.
42. Üç Ölküz, C.III., s. 396-397.
43. Öküzün Vasiyeti, C.III., s. 399.

44. Dana Öğüreyken, C.III., s. 400.
45. Geçinin Zerhoşlu, C.III., s. 401.
46. Tilkinin Muhtarlı, C.III., s. 402.
47. Yılanınan Gaplumba, C.III., s. 403.
48. Avustos Böceyi, C.III., s. 404.
49. Büyük Balın Vasiyeti, C.III., s. 405.
50. Bitlerin Derdleşmesi, C.III., s. 405.
51. Hele Gözüme, C.III., s. 407.
52. Serçenin Gahrimannı, C.III., s. 408.
53. Leyleyin Namusu, C.III., s. 409.
54. Muradına Eren Balıkçı, C.III., s. 425-426.
55. Sabrın Sonu, C.III., s. 427-431.
56. Adsız, C.III., s. 435-443.
57. Altın Kanat, C.III., s. 444-449. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
58. Ayıdan Guyo, C.III., s. 450-452. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
59. Büyük Av, C.III., s. 453-455.
60. Serseri, C.III., s. 460-462. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
61. Bir Serseri, C.III., s. 463-466. Yaşar Çelebi, İnebolu-Kızılkara Köyü.
62. Kedinin Sıçannarınan Helalaşması, C.III., s. 489.
63. Sıçannarın Gurultayı, C.III., s. 491.
64. Aslanınan Kedi, C.III., s. 492.
65. Kedinin Sıçan Dutması, C.III., s. 493.
66. Bizden de Gorkan Varımış, C.III., s. 494.
67. Davşan Gaplumbayınan Yarışa Çıkmış, C.III., s. 495.
68. Akıllı Gız, C.III., s. 505-508.
69. Ögsüz Gız, C.III., s. 509-512.
70. Keçi Gız, C.III., s. 513-517.
71. Münakaşa, C.III., s. 518-522.
72. Arzu, C.III., s.523-526.
73. Garanluk Buba, C.III., s. 527-531.
74. Akılsız Olan, C.III., s. 532-536.
75. Yalan, C.III., s. 537-539. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
76. Açtırma Gutuyu, C.III., s. 540-544. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
77. Balıkçı Torbası Deyil Sultan Başı, C.III., s. 545-549. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
78. Hocanın Eşe, C.III., s. 565-570. Fazıl Bayraktar, Araç-Dotla.

79. Yusuvarlak Tostoparlak Gıllı Börek, C.III., s.588-591. Hasan Girgin, Taşköprü-Kise Köyü.
80. Av Masalı, C.III., s. 592.
81. Oldu Olacak Bize, C.III., s. 593-594.
82. Kelolan Zengin Oldu, C.III., s. 595-597. Osman Tuncel, Taşköprü-Aksaray.
83. Gahriman Padişah Goca Guş, C.III., s. 598-612. Salim Yılmaz, Taşköprü-Çaylaklar.
84. Kelolan, C.III., s. 613-615. Cevat Vural, Taşköprü-Çaylaklar.
85. Çarşambadır Çarşamba, C.III, s. 616-617. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi
86. Haramiler, C.III., s. 618-619. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi.
87. Gıpmışla, C.III., s. 620-621. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi.
88. İki Gardeş, C.III., s.622-627. Hüsnü Akdoğan, Taşköprü-Harmancık.
89. Muradına Eren Dilber, C.III., s. 628-633. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık.
90. Ali Cengiz Oyunu, C.III., s. 634-638. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık.
91. İki Gardaş, C.III., s.639-643. Fehmi Ünal, Taşköprü-Aksaray.
92. Erikci Goca, C.III., s. 644-647.
93. Amak Hırsuz, C.III., s. 648-652. Cemal Tekin, Tosya Hoca İmat Mahallesi.
94. Tilkinin Yargıçlığı, C.III., s. 701-711.
95. Horoz ile Tilki, C.III., s. 712-713.
96. Kedinin Ustalı, C.III., s. 714-716. Mahmut Kökyay, Taşköprü-Yazı Hamit Köyü.
97. Dünya Güzeli, C.III., s. 717-721. Cemal Yıldız Tekin, Tosya-Hoca İmad Mahallesi.
98. Gahriman Giz, C.III., s. 722-727. Cemal Yıldız Tekin, Tosya-Hoca İmad Mahallesi.
99. Köse Dayı, C.III., s. 728-730. İbrahim Şendağ, Tosya-Yeniler.
100. Masun Gardaşla, C.III., s. 731-734. Doğan Doğrueri, Taşköprü-Tabakhane Mahallesi. 101. Buba Sanatı, C.III., s. 735-740. Numan Aydoğu, Taşköprü-Köçekli.
102. Ben Yimen, C.III., s. 741. Mahmut Kökyay, Taşköprü-Yazı Hamit Köyü.
103. Altun Yamur, C.III., s. 746-748. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi. 104. Bi Atladın Çokurge İki Atladın Çokurge, C.III., s.749-754. Mehmet Gürbüz, Taşköprü-Harmancık Mahallesi.
105. Karga ile Tilki, C.III., s.797-798.
106. Tozdan Dumandan Ferman Okunmuyor, C.III., s. 799-803.

Bu 106 masalın ATU tip kataloğuna göre (Uther, 2011a, 2011b, 2011c,) 29'unun sihir (büyü) masalı, 28'inin gerçekçi masal, 28'inin hayvan masalı, 14'ünün mizahi masal, 4'ünün zincirleme masal ve 3'ünün aptal dev masalı olduğu görülmüştür. 106 masaldan 33'ü ATU kataloğunda bulunmamaktadır. Bu tespit, Türk masallarının tip kataloğunun hazırlanması gerekliliğini bir kere daha ortaya koymuştur.

Adı geçen 106 masalda 514 motif tespit edilmiştir. Bu motiflerden 457'si Stith Thompson'ın *Motif-Index of Folk-Literature* adlı eserinde yer almakta, 57 motif ise ilgili indekste tanımlı olarak bulunmamaktadır. 57 motif, incelenen Kastamonu masallarında tespit edilmiş olup mevcut motif indeksinde karşılığı bulunmayan örnekler olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, söz konusu motiflerin sisteme nasıl dahil edilebileceğine dair Erkan Karagöz'ün önerdiği yöntem esas alınmış ve motiflere bu doğrultuda kodlar verilmiştir. Böylece, ele alınan masallarla sınırlı olmak üzere sistematik bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan derlediği masallarda geçen *Motif İndeks*'teki motiflerin dağılımı

<i>Motif İndeks</i>'teki Ana Motif Başlığı	İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan Derlediği Masallarda Tespit Edilen Alt Motif Sayısı	Alt Motiflerin İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan Derlediği Masallarda Görülme Sıklığı
B. Animals / Hayvanlar	47	121
C. Tabu / Yasak	7	41
D. Magic / Sihir	40	79
E. The Dead / Ölüler	3	3
F. Marvels / Olağanüstülükler	48	141
G. Ogres / İnsan Yiyen Devler	13	25
H. Tests / Sınamalar	32	65
J. The Wise and The Foolish / Bilgelik ve Aptallık	16	60
K. Deceptions / Aldatmacalar	28	88
L. Reversal of Fortune / Talihi (Kaderi) Tersine Çevirme	17	56
M. Ordaining The Future / Geleceği Atama (Tadir Etme)	5	19
N. Chance and Fate / Şans ve Kader	29	86
P. Society / Toplum	42	227
Q. Rewards and Punishments / Ödüller ve Cezalar	26	76
R. Captives and Fugitives / Esirler ve Kaçaklar	8	19

S. Unnatural Cruelty / İnsanlık Dışı Acımasızlık	15	34
T. Sex / Cinsellik	36	91
U. The Nature of Life / Hayatın Tabiatı	2	30
V. Religion / İnanç	3	7
W. Traits of Character / Kişiliğin Özellikleri	19	52
X. Humor / Mizah	3	6
Z. Miscellaneous Groups of Motifs / Çeşitli Motif Grupları	18	113
Toplam	457	1439

Tablo 1'e göre *Motif İndeks*'teki 23 ana motif başlığından 22'sine ait 457 alt motif başlığı ve toplam 1439 masal motifi tespit edilmiştir. İncelemede "A. Mythological Motifs / Mitolojik Motifler" başlığında motif tespit edilememiştir. "F. Marvels / Olağanüstülükler" (48 motifte 141 kez), "B. Animals / Hayvanlar" (47 motifte 121 kez), "P. Society / Toplum" (42 motifte 227 kez) ve "D. Magic / Sihir" (40 motifte 79 kez) ana başlıklarında kırkın üzerinde motif tespit edilmesi İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan derlediği masallarda olağanüstülükler, hayvan, toplumla ilgili motifler ve sihir motiflerinin öne çıktığını göstermektedir.

"T. Sex /Cinsellik" (36 motifte 91 kez), "H. Tests / Sınamalar" (32 motifte 65 kez), "N. Chance and Fate / Şans ve Kader" (29 motifte 86 kez), "K. Deceptions / Aldatmacalar" (28 motifte 88 kez), "Q. Rewards and Punishments / Ödüller ve Cezalar" (26 motifte 76 kez), "Z. Miscellaneous Groups of Motifs / Çeşitli Motif Grupları" (18 motifte 113 kez), "W. Traits of Character / Kişiliğin Özellikleri" (19 motifte 52 kez), "L. Reversal of Fortune / Talihi (Kaderi) Tersine Çevirme" (17 motifte 56 kez), "J. The Wise and The Foolish / Bilgelik ve Aptallık" (16 motifte 60 kez), "S. Unnatural Cruelty / İnsanlık Dışı Acımasızlık" (15 motifte 34 kez), "G. Ogres / İnsan Yiyen Devler" (13 motifte 25 kez) ile belirtilen motif gruplarının örneklerine ise on beş ile kırk arasında rastlanmıştır.

Kastamonu'dan derlenen masallarda "R. Captives and Fugitives / Esirler ve Kaçaklar" (8 motifte 19 kez), "C. Tabu / Yasak" (7 motifte 41 kez), "M. Ordaining The

Future / Geleceği Atama (Takdir Etme)” (5 motifte 19 kez), “X. Humor / Mizah” (3 motifte 6 kez), “V. Religion / İnanç” (3 motifte 7 kez), “E. The Dead / Ölüler” (3 motifte 3 kez), “U. The Nature of Life / Hayatın Tabiatı” (2 motifte 30 kez) motif gruplarında ise daha az motif tespit edilmiştir.

“B. Animals / Hayvanlar” (47 motif, 121 tekrar) motif grubunun en sık karşılaşılan motiflerden olması yukarıda belirtildiği üzere 106 masaldan dörtte birinden fazlasının (28 masal) hayvan masalı olması ve hayvan figürlerinin genellikle öğretiler veya karakter özelliklerini yansıtmak için kullanılmasının neticesidir. “F. Marvels / Olağanüstülükler” (48 motif, 141 tekrar) ve “D. Magic / Sihir” (40 motifte 79 kez) motif gruplarının ilk sıralarda gelmesinin sebebi de 106 masalın dörtte birinden daha fazlasının (29 masal) sihir (büyü) masalı olmasıyla ilişkilendirilebilir. “B. Animals / Hayvanlar” ve “F. Marvels / Olağanüstülükler” motif gruplarından sonra “P. Society / Toplum” (42 motif, 227 tekrar) başlığı ön plana çıkmıştır. Bu durum, masalların toplumsal değerleri, kuralları ve normları aktaran anlatılar olarak işlev gördüğünün göstergesidir. Toplumla ilgili motiflerin bu kadar sık yer alması, masalların halkın sosyal yapısını ve ilişkilerini yansıttığını ve toplumsal mesajlar verdiğini ortaya koymaktadır. Yine 106 masaldan dörtte birinden fazlasının (28 masal) gerçekçi masal olmasıyla da bu motif grubunun yoğunluğu arasında bir ilgi olduğu söylenebilir.

Tablo 2. İhsan Ozanoğlu’nun Kastamonu’dan derlediği masallarda olup *Motif İndeks*’te olmayan motiflerin dağılımı

<i>Motif İndeks</i>’teki Ana Motif Başlığı	İhsan Ozanoğlu’nun Kastamonu’dan Derlediği Masallarda Tespit Edilen Alt Motif Sayısı	Alt Motiflerin İhsan Ozanoğlu’nun Kastamonu’dan Derlediği Masallarda Görülme Sıklığı
A. Mythological Motifs / Mitolojik Motifler	-	-
B. Animals / Hayvanlar	7	7
C. Tabu / Yasak	-	-
D. Magic / Sihir	5	12
E. The Dead / Ölüler	1	1
F. Marvels / Olağanüstülükler	5	6
G. Ogres / İnsan Yiyen Devler	2	2

H. Tests / Sınamalar	1	1
J. The Wise and The Foolish / Bilgelik ve Aptallık	-	-
K. Deceptions / Aldatmacalar	9	23
L. Reversal of Fortune / Talihi (Kaderi) Tersine Çevirme	-	-
M. Ordaining The Future / Geleceği Atama (Takdir Etme)	-	-
N. Chance and Fate / Şans ve Kader	5	8
P. Society / Toplum	9	14
Q. Rewards and Pnishmentes / Ödüller ve Cezalar	-	-
R. Captives and Fugitives / Esirler ve Kaçaklar	-	-
S. Unnatural Cruelty / İnsanlık Dışı Acımasızlık	1	3
T. sex / Cinsellik	1	1
U. The Nature of Life / Hayatın Tabiatı	-	-
V. Religion / İnanç	6	10
W. Traits of Character / Kişiliğin Özellikleri	-	-
X. Humor / Mizah	2	4
Z. Miscellaneous Groups of Motifs / Çeşitli Motif Grupları	3	29
Toplam	57	121

Tablo 2, İhsan Ozanoğlu'nun Kastamonu'dan derlediği masallarda tespit edilen ancak *Motif İndeks*'te bulunmayan motiflerin sayısını göstermektedir. Tabloya göre *Motif İndeks*'te geçmeyen 57 motif alt başlığının İhsan Ozanoğlu'nun derlediği masallarda 121 kez geçtiği tespit edilmiştir. İncelenen masallarda "A. Mythological Motifs / Mitolojik Motifler", "C. Tabu / Yasak", "J. The Wise and The Foolish / Bilgelik ve Aptallık", "L. Reversal of Fortune / Talihi (Kaderi) Tersine Çevirme", "M. Ordaining The Future / Geleceği Atama (Takdir Etme)", "Q. Rewards and Pnishmentes / Ödüller

ve Cezalar”, “R. Captives and Fugitives / Esirler ve Kaçaklar”, “U. The Nature of Life / Hayatın Tabiatı” ve “W. Traits of Character / Kişiliğin Özellikleri” ana motif başlıklarında yeni bir alt motif tespit edilmemiştir.

Motif İndeks’te bulunmayan 57 motiften 9’u Erkan Karagöz (2016) ve Tuğba Bayrakdarlar’ın (2020) çalışmalarında da tespit edilen ortak motiflerdendir. 48 alt motif ise incelenen masalarda tarafımızca tespit edilmiştir.

İhsan Ozanoğlu’nun derlediği masalarda tespit ettiğimiz motifleri Karagöz’ün *Motif İndeks*’te bulunmayan motifleri indekse yerleştirme yöntemine göre şu şekilde gösterebiliriz:

Tablo 3. İhsan Ozanoğlu’nun Kastamonu’dan derlediği masalarda yer alan motiflerin *Motif İndeks*’e göre motif dizini

Motif Kodu	Motif Adı	Yer Aldığı İOM (İhsan Ozanoğlu Masalı)
B103.0-9.	Golden strokes by cock / Horoz tarafından altın üretilmesi (MEB)	İOM: 58
B211.3-10.	Speaking phoenix/ Konuşan zümrüdüanka (MEB)	İOM: 21
B211.3-11.	Speaking eagle/ Konuşan kartal (MEK/MEB)	İOM: 52
B211.4-3.	Speaking cicada/ Konuşan ağustos böceği (MEB)	İOM: 48
B211.6-2.	Speaking turtle (tortoise) Konuşan kaplumbağa (MEK/MEB)	İOM: 47
B469-11.	Helpful phoenix/ Yardımcı zümrüdüanka kuşu (MEB)	İOM: 21
B493-5.	Helpful snake / Yardımcı yılan (MEB)	İOM: 20
D936-2.	Magic country / Sihirli ülke (MEB)	İOM: 18, 21
D1279-	Magic sound / Sihirli ses (MEB)	İOM: 81
D1279-1.	Magic word / Sihirli söz (MEB)	İOM: 26, 70, 76, 90
D1304-	The reason for sleep is the magic object / Uykunun sebebi sihirli objedir (MEB)	İOM: 1, 89
D1654.3-2.	İndelible marks on the body / Vücuttaki silinmez işaretler (MEB)	İOM: 56, 71

E128-	Resurrection through child / Çocuk vasıtası ile tekrar dirilme (MEB)	İOM: 89
F506-	Extraordinary woman / Olağanüstü kadın (MEB)	İOM: 89
F829-4	Extraordinary mirror / Olağanüstü ayna (MEB)	İOM: 18
F879-	Extraordinary box / Olağanüstü kutu (MEB)	İOM: 76
F929-4.	Small animals found in the human body / İnsan vücudunda bulunan küçük hayvanlar (MEB)	İOM: 22
F980-11.	Extraordinary snake / Olağanüstü yılan (MEB)	İOM: 18, 22
G361.1-6.	Nine-headed ogre/ Dokuz başlı dev (MEK/MEB)	İOM: 21
G407-	Take Shelter in the giant's house / Devin evine sığınma (MEB)	İOM: 23
H359-4.	Stuitor test: fulfilling the conditions of the king's daughter / Damat sınaması: padişahın kızının şartlarını yerine getirme (MTB/MEB)	İOM: 1
K93-	Cheating is done to win the exam / İmtihanı kazanmak için hile yapılır (MEB)	İOM: 37
K690-	Escape from the giant / Devden kaçma (MEB)	İOM: 23, 24, 32
K1931-8.	Impostors leave the hero in a deseted place / Sahtekârlar kahramanı ıssız bir yere bırakırlar (MEB)	İOM: 69
K2215-	Treacherous father / Hain baba (MTB/MEB)	İOM: 22, 69, 79, 91
K2219-1.	Treacherous stepmother / Hain üvey anne (MTB/MEB)	İOM: 59, 69, 79
K2295-6.	Treacherous snake / Hain yılan (MEB)	İOM: 47
K2302-	Fake bride lies to her husband / Sahte gelin kocasına yalan söyler (MEB)	İOM: 89
K2305-	Do business fraudulently / Hile ile iş yapma (MEB)	İOM: 72
K2307-	Possession of property by fraud / Hile ile mal sahibi olma (MEB)	İOM: 12, 23, 25, 26, 99, 37, 84, 105
N2.5-3.	Bet with the king / Kral ile bahse girme (MEB)	İOM: 75, 104
N2.6-4.	Bet with sister / Kız kardeşler ile bahse girme (MEB)	İOM: 88

N138-	Get rich with the gift of an animal / Hayvanın hediyesi ile zengin olma (MEB)	İOM: 12, 18, 58
N401-	Accidentally resurrect / Kazara yeniden dirilme (MEB)	İOM: 89
N844-3.	White bearded old man helping / Yardım eden ak sakallı ihtiyar (MEB)	İOM: 90
P43-	Imam / Hoca (MEB)	İOM: 38, 59
P424-6.	Midwife / Ebe (doğum ebesi) (MEB)	İOM: 88
P429-2	Geomancy / Remil atma (MEB)	İOM: 22
P431-	Merchant / Tüccar (MEB)	İOM: 30
P444-2.	Woodcutter / Oduncu (MEB)	İOM: 23, 91
P450-	Jeweler / Kuyumcu (MEB)	İOM: 21
P459-2.	Helva maker / Helvacı (MEB)	İOM: 39
P475-3.	Forty thieves / Kırk harami (MEB)	İOM: 86
P486-	Bather / Hamamcı (MEB)	İOM: 72, 93, 85, 89
S21-6.	Cruel brother / Zalim erkek kardeş (MEB)	İOM: 17, 21, 57
T130-1.	Becoming co-in-laws / Dünür olma (MTB/MEB)	İOM: 70
V56-	Five Daily prayers / Beş vakit namaz (MEB)	İOM: 1
V56-1.	Morning prayer / Sabah namazı (MEB)	İOM: 73, 83
V56-2.	Noon prayer / Öğle namazı (MEB)	İOM: 60
V57-4.	Prayer to have a children / Çocuk sahibi olmak için dua (MTB/M..)	İOM: 70
V206-1.	Dervish / Derviş (MEB)	İOM: 22, 75, 83, 89
V207-	Imam / İmam (MEB)	İOM: 71
X925-	Extraordinarily small lies about people / Olağanüstü küçüklükte insan hakkında yalanlar (MEB)	İOM: 23, 85
X1485-	Lies about roses / Güller hakkında yalanlar (MEB)	İOM: 55, 89

Z64-2.	Idioms / Deyimler (MEB)	İOM: 3, 8, 11, 18, 23, 27,37, 61, 61, 61, 67, 70, 70, 76, 77, 96, 105, 106, 106
Z71.8-8-8.	Formulistic number: twenty / Formülistik sayı: yirmi (MEB)	İOM: 68
Z71.12-1.1.	Wedding lasting for forty days and forty nights / Kırk gün kırk gece düğün (MTB/MEB)	İOM: 1, 6, 18, 21, 57, 77, 91, 97, 100

Tablo 3'te *Motif İndeks*'te geçmeyen 57 motif sıralanmıştır. 57 motiften Erkan Karagöz'ün (2016) tespit ettiği "B211.3-11. Speaking eagle/Konuşan kartal (MEK), B.211.6-2. Speaking turtle/Konuşan kaplumbağa (MEK) ve G361.1-6. Nine-headed ogre/ Dokuz başlı dev (MEK)" üç alt motif başlığı ile Tuğba Bayrakdarlar'ın (2020) tespit ettiği "H259-4. Suitor test: fulfilling the conditions of the king's daughter/Damat sınaması: padişahın kızının şartlarını yerine getirme (MTB), K2215-Treacherous father/Hain baba (MTB), K2219-1. Treacherous stepmother/Hain üvey anne (MTB), T130-1. Becoming co-in-laws/Dünür olma (MTB), V57-4. Prayer to have a child/Çocuk sahibi olmak için dua (MTB), Z271.12-1.1. Wedding lasting for forty days and forty nights/Kırk gün kırk gece düğün (MTB)" altı alt motif başlığı ortak tespit edilen motiflerdir. Tarafımızca tespit edilen 48 alt motif başlığı, *Motif İndeks*'te yer almamakla birlikte incelenen Ozanoğlu masallarında bulunan motifler olarak kayda geçirilmiştir. Bu durum Türk masallarının motif zenginliğinin bir göstergesidir.

Sonuç

Masal motiflerinin tespiti, ait olduğu toplumun dünyaya bakışını, değer yargılarını, yaşam biçimini ve edindiği tecrübeler sonucu geliştirdiği tavır ve tutumları anlamaya katkı sağlar. Türk masallarının Stith Thompson'un *Motif İndeks*'inde yer alan ortak motiflere sahip olması, masalların evrensel tarafını gösterirken *Motif İndeks*'te yer almayan motifler ise masal motiflerindeki çeşitliliği göstermektedir. *Motif İndeks*'te Türk Dünyası anlatılarının sınırlı olması ve *İndeks*'in yeni bulunan motifleri eklemeye izin veren yapısı araştırmacıları Türk masallarında tespit edilen motiflerin indekse nasıl yerleştirileceğine dair yöntem geliştirmeye yöneltmiştir. Erkan Karagöz'ün yukarıda bahsedilen doktora tezinde belirlediği yöntem Tuğba Bayrakdarlar tarafından da

uygulanmıştır. Adı geçen araştırmacıların İdil-Ural (Tatar ve Başkurt) ve Türkmen masallarına uyguladığı bu yöntem pratik ve faydalı görüldüğünden bu makalede 1945-1965 yılları arasında İhsan Ozanoğlu tarafından Kastamonu'dan derlenen masalların motiflerinin tespitinde de kullanılmıştır. İncelenen masallarda toplam 514 motif tespit edilmiştir. Bu motiflerden 457'si Thompson'ın *Motif Index of Folk-Literature* adlı çalışmasında tanımlanmıştır. Geriye kalan 57 motif ise söz konusu indekste yer almamaktadır. Bu 57 motiften 9'unun Karagöz ve Bayrakdarlar tarafından Tatar-Başkurt ve Türkmen masallarında da tespit edildiği görülmektedir. Kalan 48 motif ise incelenen Kastamonu masallarında yer almakta olup mevcut indekste bulunmayan motifler olarak değerlendirilmiştir. Bu motifler, Karagöz'ün önerdiği yöneme göre kodlanarak kayda geçirilmiştir. Yerel ve sahanın sınırları itibarıyla dar bir alandan derlenen masallardaki bu tespit, yereldeki masal derlemelerinin Türk Dünyası masalları ile ortak ve farklı yönlerini karşılaştırmada veri oluşturacaktır. Karagöz'ün geliştirdiği yöntem, yeni motiflerin *Motif İndeks*'e düzenli bir şekilde kaydedilmesine imkân verdiğinden halkbilimi çalışmaları için değerli bir katkı sağlamıştır. Bu yöntem, Türk masallarının uluslararası folklor literatürüne kazandırılmasında önemlidir. Ayrıca *Motif İndeks*'te olmayan motifleri ilk olarak kimin tespit ettiğinin kodlanarak gösterilmesi de Anadolu'dan derlenen masallarla Türk Dünyası masallarının karşılaştırmalarında kolaylaştırıcı olacaktır. Ozanoğlu'nun derlediği masallarda tespit edilen *Motif İndeks*'te bulunmayan 48 motif ise, evrensel bir tür olan masalda yerelleşme sürecinde meydana gelen değişim ve dönüşümleri belirleme imkânı sunacaktır. Masallardaki motifler, kültürel hafızanın ve toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlar. Motif incelemeleri, masalların sadece edebî bir tür olarak değil aynı zamanda kültürel birikim ve toplumsal hafıza açısından da değerli olduğunu gösterdiği için de önemlidir.

Notlar

¹ İhsan Ozanoğlu'nun kişiliğinin çeşitli cepheleri, halkevi faaliyetleri ve derlemeleri için Gülten Küçükbasımcı'nın *İcradan Kitaba/İhsan Ozanoğlu: Âşık Sazı ve Âşık Edebiyatı* (2024) adlı çalışmasına bakılabilir.

² Halkevlerinin faaliyetleri arasında derlemelerin önemli bir yer tutmasını kuruluş talimatnamesindeki "Dil ve Edebiyat Şubesi"nin görev ve amaçları arasında yer alan "Ana Türk dilinin bugünkü yazı ve edebiyatta kullanılmayan, fakat halk arasında yaşayan kelimeleri, istilahları ile, millî masalları, ata sözlerini araştırıp toplar; Millî tarihin mahalli safhalarına, bilhassa eğer varsa muhitteki göçebe Türk aşiretleri arasında olmak üzere millî anane ve âdetleri tetkik eder." maddesi ile 1940'ta yapılan düzenleme ile "Halk dilinde

yaşayıp yazı dilinde kullanılmayan Türkçe söz ve tabirler ile folklor mahsullerini toplamak” (Türkmen, 2013, s. 77-78) olarak verilen şekli temellendirmiştir.

³ Ozanoğlu’nun halkbilimi alanındaki çalışmaları için Elif Değer’in *İhsan Ozanoğlu ve Halkbilim Alanındaki Eserleri* (2020) adlı çalışmasına bakılabilir.

⁴ Ozanoğlu’nun bu ana başlıklar altında hangi konuları derlediğine dair “Türk Kültürüne Hizmet Eden Mahallî Bir Değer: İhsan Ozanoğlu” (Küçükbasmacı, 2011) adlı çalışmaya bakılabilir.

⁵ Eserle ilgili olarak *İhsan Ozanoğlu’nun Masal Derlemeciliği* (Küçükbasmacı, 2009) adlı çalışmaya bakılabilir.

⁶ İhsan Ozanoğlu’nun Kastamonu Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesindeki eserleri, adı geçen etüt görüldükten sonra, Kastamonu İl Halk Kütüphanesine nakledilmiştir (Küçükbasmacı, 2009, s. 233). Bununla birlikte bu eser 100. Yıl İl Halk Kütüphanesinde tekrar görülmek istendiğinde bulunamamıştır.

⁷ Kastamonu Kız İlköğretmen Okulu 1956-1957 öğretim yılında açılmıştır (Kamer, 2008: 16).

⁸ Karagöz’ün listesinde yer almayan bazı başlıklar 2016 yılında çevrimiçi olarak yayımlanan *Motif Index of Folk-Literature*’den alınmış olup İngilizce metinden Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. *İndeks*’in orijinalini görmek için web adresine bakılabilir: *Motif Index of Folk-Literature*. (2016). Erişim: https://ia800301.us.archive.org/18/items/Thompson2016MotifIndex/Thompson_2016_Motif-Index.pdf

⁹ Kaynak kişi bilgilerine incelenen etütte yer verilmediğinden, Kastamonu Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesinde görülüp Halk Kütüphanesine nakledildiği söylenen esere de tekrar ulaşamadığından bilgiler Küçükbasmacı’nın (2009, s. 240-253) çalışmasından alınmıştır.

Kaynaklar

Bayraktarlar, T. (2020). *Türkmen masallarında aile motifleri üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Değer, E. (2020). *İhsan Ozanoğlu ve halkbilim alanındaki eserleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.

Dundes, A. (1999). Motif indeks ve masal tip indeksi: bir değerlendirme. (Çev. Tolga Çetinkaya). *Millî Folklor*, S. 39, 130-135.

Günay, U. (1975). *Elazığ masalları (İnceleme)*. Atatürk Üniversitesi.

Kamer, S. T. (2008). *Kastamonu Eğitim Fakültesi tarihi (1956-1992)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Karagöz, E. (2016). *Tatar-Başkurt sihirli masalları üzerine karşılaştırmalı motif çalışması (aktarma-motif tespiti (motif-index of folk literature'ye göre) -Motif dizini)*. [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karagöz, E. (2021). *İdil-Ural (Tatar ve Başkurt) sihirli masalları üzerine karşılaştırmalı motif çalışması*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Karagöz, E. (2019). "Motif-index of folk-literature" kullanımı ve karşılaşılan bazı sorunlara çözüm önerileri. *Millî Folklor*, 124, 75-90.
- Küçükbasmacı, G. (2009), İhsan Ozanoğlu'nun masal derlemeciliği. *İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu Valiliği, 233-256.
- Küçükbasmacı, G. (2011). Türk kültürüne hizmet eden mahallî bir değer İhsan Ozanoğlu. *Dünya Evliya Çelebi Yılında II. Uluslararası Ahmet Yesevi'den Günümüze İnsanlığa Yön Veren Türk Büyükleri Sempozyumu*, (ss.189-198), Romanya. 6-8 Eylül 2011 Köstence/Romanya, *Bildiriler*. (Yayına Hzl. Salih Ünver). Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu, 189-198.
- Küçükbasmacı, G. (2024). *İcradan kitaba/ İhsan Ozanoğlu: Âşık sazı ve âşık edebiyatı*. Berikan.
- Luthi, M. (1971). *Marchen*. Stuttgart: Sammlung Metzler.
- Ozanoğlu, İ. (1947). *Kastamonu halkiyat ve harsiyatı: Dil-edebiyat: Hikâyeler, masallar, fıkralar, konuşmalar, IV cilt*. (Etüt) Demirbaş No. 129/1-2-3-4. Kastamonu 100. Yıl İl Halk Kütüphanesi.
- Ozanoğlu, İ. (1965). *Kastamonu müzesi arşivi: Edebî vesikalar* (No: 2451-2500), (Etüt) Demirbaş No: 29, Kastamonu Livapaşa konağı etnografya müzesi.
- Öztürkmen, A. (1998). *Türkiye'de folklor ve milliyetçilik*. İletişim.
- Propp, V. (1987). *Masalın biçimbilimi*. (çev. M. Rifat S. Rifat), İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Kültür Bakanlığı.
- Thompson, S. (1946). *The folktale*. The Dryden Press. New York.
https://folkmasa.org/yashpeh/The_Folktale.pdf, Erişim tarihi: 22.01.2025.

Thompson, S. (1966). *Motif-index of folk-literature: A classification of narrative elements in folktales, ballads, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books and local legends* 6 vols. Indiana University Press.

Stith Thompson's Motif-Index of Folk-Literature. (2016).
https://ia800301.us.archive.org/18/items/Thompson2016MotifIndex/Thompson_2016_Motif-Index.pdf Erişim tarihi: 17.01.2025.

Türkmen, İ. (2013). *Kastamonu halkevi ve Türkiye'nin modernleşme sürecine katkıları* (1932-1951). Berikan.

Uther, H.-J. (2011a). The types of the folktale, a classification and bibliografhy. Part I. based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. Suomalainen Tiedeakatemia Academia Scientiarum Fennica. Helsinki.

Uther, H.-J. (2011b). The types of the folktale, a classification and bibliografhy. Part II. based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. Suomalainen Tiedeakatemia Academia Scientiarum Fennica. Helsinki.

Uther, H.-J. (2011c). The types of the folktale, a classification and bibliografhy. Part III. based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. Suomalainen Tiedeakatemia Academia Scientiarum Fennica. Helsinki.

Yılmaz, M. S. (2009). İhsan Ozanoğlu'nun Türk inkılabına bakışı. *İhsan Ozanoğlu Sempozyumu Bildirileri*. Kastamonu Valiliği, 200-208.

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazarlar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yüksek lisans tezinden üretilen bu çalışmada tez danışmanı olan ikinci yazarın konuyu belirleme, araştırma tasarımı, verilerin analizi ve çalışmanın raporlanması aşamalarında katkısı olmuştur. Veri toplama, verilerin analizi ve çalışmanın raporlanmasında ise ağırlıklı olarak sorumlu yazarın katkısı olmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The authors declare that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: This study, which was produced from a master's thesis, was contributed to by the second author, who was the thesis advisor, in the stages of determining the topic, research design, data analysis, and reporting of the study. The main author was primarily responsible for data collection, data analysis, and reporting of the study. **ETHICAL APPROVAL STATEMENT:** Local Ethics Committee Approval was not required for this study. **DATA AVAILABILITY STATEMENT:** The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).